

Kindereen & filosofieles

'Je kunt niets fout doen en alle antwoorden zijn goed'

Liang-Tong, 9 jaar: "Met filosofieles

hoef je niet na te denken. Of nou ja...

het is een ander soort nadenken. Gemakkelijker dan taal en rekenen.

Je hoeft niet te bedenken hoe de som moet, maar **alleen wat je**

ergens van vindt. Soms is het een beetje saai, als het verhaal

niet leuk is en te lang duurt."

Juf Kim Bruinzeel heeft op het schoolbord een woord geschreven: macht.

Dat is het thema waar groep zes van kunstzinnige basisschool *Het Landje* in Rotterdam vandaag over gaat filosoferen. Ze zitten met zijn achtentwintigen in een kring. Jongens en meisjes van rond de negen jaar, met verschillende culturele achtergronden.

"Wat is filosoferen ook alweer?" opent juf Kim de les. Een paar leerlingen streken hun vinger op. "Dat je nadenkt en praat over iets," zegt een meisje. "Dat een antwoord nooit fout is," weet een jongen, "want ieder heeft zijn mening."

Dat hebben ze goed begrepen. Bij filosofieles leren de kinderen niet de grote filosofen en hun gedachtegoed kennen, maar leren ze zelf filosofisch te denken. Omdat kinderen van nature flexibel, speels en open minded zijn, nog niet vastgeroest zitten in denkpatronen en veel vragen stellen, gaat het filosoferen hen vaak gemakkelijk af. Tijdens de gesprekken in de klas worden 'hogere orde'-vragen gesteld: vragen die niet gaan over feiten, maar over de betekenis van begrippen. De kinderen onder-

zoeken een vraag door middel van een gesprek. Samen denken ze na over een kwestie en ze wisselen met elkaar vragen en antwoorden uit. Anders dan bij een discussie hoeven ze elkaar niet van hun mening te overtuigen en gaat het niet om winnen of verliezen.

Eerst leest juf Kim een verhaal voor uit het boek *Filosofieren doe je zo*. De kinderen luisteren naar het relaas over de ring van de koning, die hem beschermt en bijzondere macht geeft. Na afloop van het verhaal vraagt juf Kim: "Heeft macht nou iets te maken met slim zijn, dapper zijn, rijk zijn, of met iets anders?" De kinderen mogen met elkaar overleggen. Ze kletsen druk door elkaar. "Je hoeft het niet met elkaar eens te zijn," benadrukt Kim nog eens. Om de beurt mogen een paar kinderen zeggen waar macht volgens hen mee te maken heeft. Met dingen die mensen heel graag willen hebben; met de baas willen zijn over een land of stad; met dat mensen doen wat jij wilt. "Napoleon had macht," bedenkt een kind. "Hitler ook!" roept een ander. "Wil iedereen macht hebben?" vraagt juf

Weer eens wat anders dan rekenen en taal: filosofie. En daar leert een kind een hoop van: z'n mening geven, de ander beter begrijpen, redeneren. Een geweldige les dus, maar hoe gaat dat in z'n werk? Margriet kijkt en luistert mee met juf Kim.

Kim. "Jaaah!" "Neeeh!" klinkt het door elkaar. Een paar meiden giechelen. De juf roept hen tot de orde. "Heeft ieder een macht? Wij ook?" wil ze weten. "Ja" zegt een meisje, "macht over je eigen lichaam. Mijn moeder kan bijvoorbeeld niet bepalen of ik loop of stilsta."

"Dat slaat nergens op!" reageert een ander. "Ho ho," corrigeert juf Kim, "dan zeg je: 'Ik ben het niet met je eens.' Wie denkt hier anders over?" Nu gaan er heel wat vingers de lucht in. "Niet iedereen heeft macht over zijn eigen lichaam. Iemand die motorisch gestoord is niet."

Er wordt op de deur geklopt. Een paar leerlingen uit een andere klas kijken door het ruitje naar binnen. Nee, nu niet, gebaart groep zes eensgezind. Hun filosofische gesprek komt juist goed op gang en ze willen niet worden gestoord.

Bevza, 10 jaar: "Ik vind filosofie leuk, omdat de juf dan lekker lang voorleest. Net als vroeger bij de kleuters. Je hoeft niet te werken en zit gezellig samen met elkaar. Als ik mijn mening vertel en iemand reageert er slecht op, trek ik me dat niet aan. **Door de mening van andere kinderen ga ik er soms anders over denken.** Dan ben ik wel bang dat andere kinderen zeggen: gezegd is gezegd. Maar het is oké als je van mening verandert."

Een kind pikt de draad weer op: "Je hebt niet altijd macht over je eigen lichaam. Als je moet hoesten, wil je dat niet zelf."

"Je wilt natuurlijk ook niet kotsen..."

"Overgeven!"

"... maar dat gebeurt soms toch."

"Je bent wel de baas over jezelf, maar niet als je ziek bent."

"Sommige kinderen luisteren heel goed naar hun moeder en die heeft dan de macht over hen."

"Dat klopt toch niet, juf?" bekritiseert een meisje haar klasgenoot. "Eerst zegt zij dat je moeder geen macht over je heeft en nu zegt ze weer van wel!"

Juf Kim legt nog eens uit dat zo iets prima kan met filosofie: "Soms ben je aan het praten met elkaar en kom je ineens op andere ideeën. Daar hoeft je iemand niet op af te vallen." Ze gooit nog maar eens een nieuwe vraag in de groep: "Kun je je macht ook verliezen?"

"Ja. Als je oorlog voert en een ander wint, heb jij je macht verloren."

"Als je gehandicapt raakt ook."

"Je kunt je macht ook verliezen als bacteriën je bloedcellen verslaan."

Isabelle, 9 jaar: "Bij filosofieles mogen we onze eigen mening geven. Dat vind ik leuk. Bij andere schoolvakken is er meestal maar één antwoord goed."

Met rekenen bijvoorbeeld kan vijf plus vijf geen vijftien zijn. Bij filosofie zijn er meerdere meningen waar. Ik vind het wel

moeilijk om te kiezen met wie ik het eens of oneens ben."

- "Als je dier moet worden ingeënt, raak je ook de macht over hem kwijt. Toen ik met mijn kat bij de dierenarts was, ging hij hem onderzoeken en overal aanraken, terwijl ik ook met mijn kat wilde spelen. Toen had ik wel het gevoel dat ik de macht over hem kwijt was."

- "Je kunt niet de macht hebben over je kat. Als ik zeg: pak mijn drinken, doe-ie dat toch niet."

Gegjebel.

- "Hij verstaat je gewoon niet!"

- "Als je tegen een hond 'zit' zegt, gaat-ie wel zitten!"

- "Maar wat is aangeleerd."

- "Een kat kun je toch ook trucjes leren?"

- "Maar wie gaat zijn kat nou aanleren om drinken te halen?"

- "Dat was maar een voorbeeld."

De hele klas lacht. "Waar ik nou heel nieuwsgierig naar ben," leidt juf Kim de aandacht terug naar het gesprek, "is of je echt macht over een dier kunt hebben. Wat vinden jullie?" De meningen zijn verdeeld.

- "Nee, want een dier luistert niet altijd. Soms gaat-ie ook gewoon in zijn mand liggen."

- "Jawel, want als mijn vis dood is, spoel ik hem door de wc."

"Is dat macht?" vraagt juf Kim aan de klas. De kinderen kwekken en giebelen door elkaar. Na bijna drie kwartier filosoferen is hun concentratie op Kim maakt een wordspinn op het schoolbord. Rondom het woordje 'macht' schrijft ze woorden die de kinderen ermee associëren: baas, sterk, leger, koning, zelfvertrouwen, slaven, geld. Leerlingen die zich tijdens het

gesprek niet lieten horen, laat Kim nu alsnog aan het woord komen. Dan rondt ze af: "Wie kan er kort vertellen waar we het over hebben gehad?" Een meisje vat het kernachtig samen: "Over mensen die macht willen hebben en over wie die macht kunt hebben. Wat macht dus inhoudt."

"Oké. Vinden jullie dat iemand een mooie uitspraak heeft gedaan?"

"Ja, zij noemde net het woord zelfvertrouwen." Het meisje dat die uitspraak deed, legt nog eens uit waarom: "Als je machtig bent, moet je ook wel zelfvertrouwen hebben." "Hoeft niet," reageert een ander, maar juf Kim vindt het mooi geweest. Ze besluit de filosofieles met een korte evaluatie van het gesprek: "Sommige kinderen dachten en deden heel goed mee, maar op het laatst werd het wat onrustig, dat was jammer. Ze begrijpt dat de kinderen soms een beetje moesten lachen. Misschien kwam dat ook wel omdat de journalist en fotograaf van Margriet erbij waren. Vonden ze dat spannend? "Nou nee," bekent een meisje, "ik ben wel zenuwachtig, maar dat is omdat ik vanmiddag moet afzwemmen!"

Uit recent onderzoek van de universiteit van Dundee (Schotland) blijkt dat

Sinds 2006 zijn alle scholen verplicht om democratisch burgerschap bij hun leerlingen te bevorderen. Leren filosoferen is een manier daartoe. Kinderen leren beter denken, met elkaar praten en met meningsverschillen omgaan. Niet alleen op enkele basisscholen, ook in het middelbaar onderwijs kunnen leerlingen filosofie als schoolvak volgen. Vorig jaar deden 896 vwo-leerlingen en 195 havo-leerlingen eindexamen in filosofie. Ook op sommige vmbo's krijgen leerlingen 'filo', maar niet als eindexamenvak.

tekst: ineke van hier, fotografie: henriette lohman